

TÜRK DÜNYASI KADIN ARAŞTIRMALARI DERGİSİ JOURNAL OF TURKIC WORLD WOMEN STUDIES

Dergi web sayfası: <https://turkicworldwomen.com/index.php/pub>
Journal homepage: <https://turkicworldwomen.com/index.php/pub>

Doi: 10.5281/zenodo.19261982

Araştırma Makalesi • Research Article

Havva'nın İzinden Yasak Meyve Elma Felsefesi* *In The Footsteps Of Eve: The Philosophy Of The Forbidden Fruit Apple*

Nesrin AŞTI¹

Özet

Bu çalışma, Aşti (2022)'nin Âdem ile Havva'nın İzinden adlı öyküsü temel alınarak, elma metaforu üzerinden insanın bilgi arayışı, özgür iradesi, iyilik-kötülük diyalektiği ve Tanrı-insan ilişkisi gibi temel felsefi temaları incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada nitel yöntemlerden metin çözümlemesi ve simgesel yorumlama kullanılmış; öyküde yer alan anlatılar mitolojik, teolojik ve felsefi bağlamda değerlendirilmiştir. Çalışmada, geleneksel anlatılarda suçlayıcı bir figür olarak sunulan Havva'nın, felsefi açıdan bilgiyi arzulayan ve bilinç kazanımının öznesi olan bir karakter olarak yeniden yorumlanabileceği ortaya konmuştur. Elma metaforunun, yalnızca "yasak" ve "günah" ile sınırlı kalmadığı; bilimin doğuşundan masallara, toplumsal travmalardan etik sorgulamalara kadar uzanan çok katmanlı bir anlam alanı ürettiği gösterilmiştir. Newton'un yerçekimi anlatısı, Pamuk Prenses masalı ve çağdaş anlatılardaki elma temsilleri aracılığıyla, elmanın insanlık tarihinde hem bilginin hem de bedelin sembolü olduğu vurgulanmıştır. Sonuç olarak elma, bu çalışmada insanın merakıyla yüzleşmesini, özgür irade ile sorumluluk arasındaki gerilimi ve ölümlülüğün bilince dönüşmesini simgeleyen merkezi bir metafor olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Felsefe, Âdem ve Havva, Yasak meyve, Elma, Metafor.

Abstract

This study aims to examine fundamental philosophical themes such as the human pursuit of knowledge, free will, the dialectic of good and evil, and the relationship between God and humanity through the metaphor of the apple, based on Aşti's short story *In the Footsteps of Adam and Eve*. Employing qualitative research methods, including textual analysis and symbolic interpretation, the narratives within the story are analyzed in their mythological, theological, and philosophical contexts. The study argues that Eve, traditionally portrayed as a guilty and seductive figure, can be reinterpreted philosophically as the subject of desire for knowledge and the agent of human consciousness. It is demonstrated that the apple metaphor extends beyond notions of prohibition and sin, generating a multilayered field of meaning that encompasses the emergence of science, fairy tales, ethical dilemmas, and contemporary social tragedies. Through references to Newton's discovery of gravity, the tale of Snow White, and modern narratives involving the apple, the study highlights the apple as both a symbol of knowledge and the cost of acquiring it. In conclusion, the apple is interpreted as a central metaphor representing humanity's confrontation with curiosity, the tension between freedom and responsibility, and the transformation of mortality into conscious existence.

Keywords: Philosophy, Adam and Eve, Forbidden fruit, Apple, Metaphor.

* Makale geliş tarihi / Received date: 14.01.2026 Makale kabul tarihi / Accepted date: 25.03.2026

* Bu çalışma 12-14 Aralık 2025 tarihinde 4th International Turkic and World Women's Studies Congress /Istanbul, Türkiye'de sunulan özet bildirinin genişletilmiş halidir.

¹ Prof. Dr., Demiroğlu Bilim Üniversitesi, Hemşirelik Lisans Programı, İstanbul, Türkiye nesrin.asti@demiroglu.bilim.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7257-372X

Giriş

Türkiye Türkçesinde elma olarak kullanılan sözcüğün, eski Uygur Türkçesi metinlerinde alım/alım-la ve Oğuz Türkçesinde alma biçiminde geçtiği; bu meyvenin mitlerde, masallarda ve bilimsel anlatılarda yer alarak kültürel bellekte dünden bugüne önemini koruduğu görülmektedir (Daşdemir, 2020; Eliade, 1992). İnsanlık tarihi boyunca mitler, masallar ve kutsal anlatılar, insanın varoluşuna ilişkin temel soruların simgesel taşıyıcıları olmuştur. Bu anlatılar içinde yasak meyve ve elma motifi, bilgi arayışı, özgür irade, itaat ve suç, iyilik ve kötülük gibi felsefenin temel problemlerini bünyesinde barındıran güçlü bir sembol olarak öne çıkmaktadır. Âdem ve Havva anlatısı, yalnızca teolojik bir köken miti olmanın ötesinde, insanın bilinç kazanımını, ölümlülükle yüzleşmesini ve ahlaki sorumluluğunu konu edinen evrensel bir düşünsel çerçeve sunmaktadır. Elma, bu anlatıların merkezinde yer alarak yasak olanın cazibesini, bilginin bedelini ve insanın sınırları aşma arzusunu simgelemiştir. Kutsal metinlerdeki yasak ağaç anlatısından masallara, bilim tarihinden gündelik yaşamdaki trajedilere kadar uzanan bu sembol, farklı bağlamlarda yeniden üretilmiş; her defasında insanın merak, arzu ve seçimleriyle yüzleşmesini temsil etmiştir. Özellikle Havva figürü, geleneksel anlatılarda çoğu zaman suçlayıcı ve baştan çıkarıcı bir özne olarak konumlandırılmış; ancak felsefi yorumlarda bilgiyi arzulayan, sorgulayan ve insan bilincinin oluşumunda belirleyici rol oynayan bir karakter olarak yeniden değerlendirilmiştir. Bu çalışma, Aştı (2022)'nin Âdem ile Havva'nın İzinden adlı öyküsünü temel alarak, elma metaforunun çok katmanlı anlam yapısını felsefi bir perspektiften incelemeyi amaçlamaktadır. Öyküde yer alan anlatılar; teolojik, mitolojik ve felsefi bağlamlarda ele alınarak, elmanın yasak, bilgi, bilim, masumiyetin kaybı ve etik sorumluluk gibi temalarla nasıl ilişkilendirildiği ortaya konulmaktadır. Havva'nın yasak elmayı yemesi, bu çalışmada yalnızca bir itaatsizlik eylemi olarak değil; insanın özgür iradesiyle bilgiye yönelmesinin ve bilinç kazanımının simgesel başlangıcı olarak ele alınmaktadır. Araştırmada nitel yöntemlerden metin çözümlemesi ve simgesel yorumlama kullanılmış; öyküdeki elma temsilleri, Newton'un yerçekimi anlatısı, Pamuk Prenses masalı ve çağdaş toplumsal olaylarla ilişkilendirilerek değerlendirilmiştir. Bu bağlamda çalışma, elma metaforunun insanlık tarihindeki sürekliliğini ve dönüşümünü göstermeyi; aynı zamanda Havva figürünün felsefi ve feminist bir yeniden okumasını sunmayı hedeflemektedir. Sonuç olarak bu makale, Aştı (2022) 'nin öyküsünden alıntılar ile yasak meyve elma metaforunu insanın varoluşsal serüveni içinde ele alarak, bilginin bedeli, özgürlük ve sorumluluk arasındaki gerilimi ve ölümlülüğün bilince dönüşümünü felsefi bir çerçevede tartışmayı amaçlamaktadır.

Yöntem

Bu çalışma, nitel araştırma deseninde yapılandırılmıştır. Araştırmada, metin çözümlemesi ve simgesel (sembolik) yorumlama yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Çalışmanın temel inceleme nesnesini, Aştı (2022)'nin Âdem ile Havva'nın İzinden adlı öyküsü oluşturmaktadır. Öykü, elma metaforu etrafında gelişen anlatı yapısı ve felsefi çağrışımları nedeniyle amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilmiştir.

Araştırma sürecinde öncelikle metin, tematik okuma yoluyla incelenmiş; elma metaforunun geçtiği bölümler belirlenerek bu bölümler bağlamsal bütünlük içinde ele alınmıştır. Metin çözümlemesi aşamasında, anlatıdaki mitolojik, teolojik, felsefi ve toplumsal göndermeler ayrıştırılmış; elma metaforunun bilgi, özgür irade, suç, sorumluluk, bilinç ve ölümlülük temalarıyla kurduğu ilişkiler ortaya konulmuştur. Bu bağlamda çözümleme, yalnızca metin içi unsurlarla sınırlı kalmamış; anlatının göndermede bulunduğu kültürel ve düşünsel arka plan da dikkate alınmıştır.

Simgesel yorumlama sürecinde elma, tekil bir nesne olarak değil; çok katmanlı bir kültürel sembol olarak ele alınmıştır. Elma metaforu, kutsal metinlerdeki yasak meyve anlatıları, mitolojik ve masalsı temsiller ile bilimsel ve modern anlatılarla ilişkilendirilerek yorumlanmıştır. Bu aşamada, mitoloji, felsefe, psikanaliz ve etik alanlarına ait kuramsal yaklaşımlar, metnin anlamlandırılmasında açıklayıcı çerçeve olarak kullanılmıştır.

Araştırma, betimleyici ve yorumlayıcı bir nitelik taşımaktadır. Çalışmada istatistiksel analizlere yer verilmemiş; anlam üretimi süreci, metnin iç tutarlılığı ve kuramsal bağlamı temel alınarak gerçekleştirilmiştir. Bu yönüyle çalışma, tek bir edebî metin üzerinden hareketle, elma metaforunun insanlık anlatılarındaki sürekliliğini ve dönüşümünü disiplinler arası bir perspektifle ortaya koymayı amaçlayan nitel bir metin incelemesi niteliğindedir.

Yasak Meyve Elma ve Havva

“Havva, yılan kılığına girmiş iblis tarafından yasak meyveyi yemesi için ayartıldı. Yılan, Havva’ya, meyveyi yerse ‘iyiyi ve kötüyü bilen Tanrı gibi olacağına’ dair bir sürü yalanlar sıraladı. Havva kandı. Yasak elmayı yedi ve Adem’e de yedirdi... Tanrı onları cennetinden kovdu. Onlar artık ölümlü insandılar...” (Aştı, 2022: 90).

Âdem ile Havva’nın cennette tattıkları yasak ağacın hikâyesi din kitaplarında çeşitli benzerlik ve farklılıklarla kayıtlıdır. Kur’an’a göre, Âdem ve eşinin yeryüzüne indirilmeleri, Allah’ın yasakladığı ancak şeytanın kandırması sonucu tattıkları bir ağaç (meyvesi) nedeniyledir. Yasaklanan ağaç, bazı tefsirlerde hayrı ve şerri bilme ağacı veya ölümsüzlük ağacı olduğu söylenirken, bazılarında ise meyve cinsinden bir ağaç olduğu yorumlanmaktadır. Tevrat’ın çevirisinden kaynaklanan bir inanışa göre de Âdem ile Havva’nın cennette yediği yasak meyve, elma olup bu inanış, Müslümanların yasak meyve ile ilgili tasavvurlarını da etkilemiştir. Yasak ağaç veya meyvenin, halk arasında yaygın olarak elma ve ağacı olduğu kabul edilse de tefsirde bu bilgiye pek yer verilmemektedir (Daşdemir, 2020:333). Cennetteki yasak meyve elma; güneyden kuzeye, doğudan batıya, dünden bugüne tüm milletlerin söylencelerinde yaygın bir motif olarak kullanılagelmıştır.

Augustinus, Tanrı’nın bize seçme özgürlüğü verdiğinden söz eder. Ahlaki kötülük bizim seçimlerimizin sonucudur der ve kısmen Adem’le Havva’nın seçimlerinin sonucunu örnek gösterir. Çağdaşı pek çok Hristiyan gibi o da Kutsal Kitap’ın ilk kısmı Yaratılış’ta anlatılanlara-Cennet Bahçesi’nde işlerin korkunç bir şekilde ters gittiğine- inanıyordu. Önce Havva, sonra Âdem bilgi ağacından elmayı yiyip Tanrı’ya ihanet ettiklerinde dünyaya günahı getirmişlerdir (Warburton, 2011: 63-64).

Bilinmeyene dair merakın sonucu olarak yasak meyvenin yenilmesi arketipinin (ilk örneğinin) ya da ilk günahın ortaya çıktığı bu mekândan kovulmak insanın ‘Tanrı Gibi Olmak’ ihtirasına sahip olması ile ilgilidir. Âdem ve Havva’nın kutsal kitaplardaki öyküsü, Jung’un ilk insanın yaratılışındaki ilk maceradan başlayarak arzu dolayımında gerçekleşen çatışmalar ve arketipler olarak da ele alınabilir (Balaban, 2019: 178).

Teolojik ve mitolojik yoruma göre elma, insanın masumiyetini kaybetmesine neden olan ‘yasak bilginin’ sembolüdür. Tanrı’nın bu yasağı, insanın sınırlılığının sembolüdür. Havva’nın bu yasağı ihlal etmesi, sadece bir itaatsizlik değil, bir bilgi edimidir (Eliade, 1992).

Öyküdeki ‘İyiliği ve kötülüğü bilme ağacından yedi...’ alıntısı insanın farkındalık kazanması olarak yorumlanabilir. Başka bir deyişle, iyi ve kötüyü bilmek yani kendisini bilmektedir. Felsefi olarak bu, Sokrates’in ‘bilgi erdemdir’ anlayışına ters düşer. Bu bağlamda bilgi, Sokrates’in ‘erdem’ kavramından farklı olarak kurtarıcı değil; insanı sorumlulukla yüz yüze bırakan bir bilinç yükü olarak konumlanmaktadır. Çünkü burada bilgi kurtuluş değil, düşüştür. Ama bu düşüş, aslında insanın yükselişidir: artık “bilmeden mutlu” bir varlık değil, “bilen ama sorumlu” bir varlıktır (Balaban, 2019, 178).

“Yeni yetme Ademcik ve Havvacık’ın merakla ışık duvarının arkasında meyveleri ile kırmızı kırmızı gülümseyen elma ağacına sık sık gidişlerini, ‘nasıl bir ağaç ki bu, Tanrımızın buyruğuna uymaktan Âdem ile Havva’yı vazgeçirmiş? Şeytan onları kolayca kandırmış?’ soruşları...”, “Tanrının izniyle göz kırpmaya anı kadar olan bir süre içinde göğün yedi kat yukarısından yeryüzüne indirildiler, yeni yetme meraklı melekçikler. Mikail Melek onları insan kılığına büründürdü ve Dünya zamanına göre bir hafta süre verdi. İnsanlarla birlikte olacaklarını söyledi ve insanlar gibi davranmalarını istedi...” (Aştı, 2022:93-94).

Öyküdeki “Ademcik ve Havvacık, Adem’le Havva’nın dünyadaki izini sürmek isterler...” anlatısındaki ergen meleklerin tekdüze cennet yaşamından sıkılmaları; Tanrı katındaki mükemmel, ama monoton yaşamdan çıkma arzusu olarak yorumlanabilir. Yani meraklarını giderecek bilgiyi yaşayarak öğrenmek için sınırları ve engelleri-Havva ve Âdem gibi-zorladıkları görülmektedir.

İnsan çocuklar gibi yeni yetme meleklerin, Adem’le Havva’nın Cennet’ten kovuluşlarına neden olan elma ağacı ve kovuldukları dünya hakkında Mikail Melek’i usandırıcı soruları ve sorgulamaları, Sokrates’in ‘varoluşunuzun anlamı, sorgular ve sorgulamalarımızla mümkündür’ görüşüyle açıklanabilir (Warburton, 2011: 15).

Tevrat ve Kur’an ait eski yorumlarda yasak ağacın muhatabı olan varlıklar kendi türlerinin ilk örnekleri (prototipleri) olarak sunulmuştur. İlk insan (Âdem) ve eşi (Havva) ortak karakterler olmakla birlikte; Tevrat’ta “yılan”, Kur’an’da ise “şeytan” ilk yalan ve kandırmanın öznesi durumundadır.

Kur'an'a göre şeytanın ayartması sonucu yasak ağaçtan tadan erkek ve kadın yaptıklarından dolayı bağışlanmak istemiş, Allah da onları bir süre orada yaşayıp ölecekleri yeryüzüne indirmiştir. Ölümlü olmak, bu yasağın çiğnenmesi sonunda insana bir ceza olarak verilmiş olabilir (Daşdemir, 2020: 336).

Bu çalışmada ele alınan anlatılar ve kuramsal yaklaşımlar, yasak meyve/elma motifinin yalnızca dinî bir yasak ya da günah anlatısı olarak değil; insanın bilinç kazanımı, özgür iradesi ve varoluşsal sorumluluğu ile ilişkili çok katmanlı bir sembol olarak değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Kutsal metinlerde farklı biçimlerde aktarılan Âdem ve Havva anlatısı, Aştı (2022)'nin öyküsünde mitolojik ve felsefi bir yeniden yazım aracılığıyla insanın merak duygusu, sorgulama eğilimi ve deneyim yoluyla öğrenme arzusu bağlamında ele alınmaktadır. Elma, bu bağlamda masumiyetin yitimi kadar, insanın "bilmeden mutlu" bir varlıktan "bilen ve sorumluluk taşıyan" bir varlığa dönüşümünü simgeleyen kurucu bir metafor hâline gelmektedir. Böylece anlatı, düşüş olarak yorumlanan eylemin aynı zamanda insanlaşma sürecinin başlangıcı olduğunu ima ederek, yasak bilgi ile özgürlük arasındaki gerilimi felsefi bir düzlemde yeniden tartışmaya açmaktadır.

Günümüzde Elma ve Kadın: Öyküden Yansımalar

"Ağaçlık bir alan, yeşil yapraklar arasında kızılımtırak yeşilimtırak parlayan meyveler, ağaçların tepelerinde, dallarda sepetli insanlar... Yere düşen meyveleri kâh sepetlere kâh eteklerine güle oynaya toplayan çocuklar... Havvacık 'Tanrımız meleklerine yasakladığı elma ile insanları terbiye ediyor,' diye düşünürken Ademcik 'İblis insanları elma ile kandırmaya devam ediyor,' diye düşündü..." (Aştı, 2022: 94-95).

Sadece basit bir meyve olan elmanın edebi ve kültürel geçmişi oldukça zengindir. Shakespeare, insanların yüzyıllardır belli sembolleri kullanarak onları ve onların işaret ettikleri kavramları ölümsüzleştirmelerinden söz eder. Kültürel ve dini temaya göre suçlu meyvenin kendisi değildir, meyve sadece yapılan eylemin yasaklı olmasını sembolize etmektedir. Pamuk Prenses masalındaki elma; masumiyetin ve güvenin kaybını temsil etmektedir. Başka bir deyişle, cennetteki elmanın masallarda da yasaklı meyve olarak dillendirilmekte olduğunu görmekteyiz. Elma, birçok kültürde yasak bilgi, baştan çıkarma ve bilincin bedeliyle ilişkilendirilen temel bir sembol olarak değerlendirilmiştir (Cirlot, 2002).

Mitlerde ve masallarda elma, insanın masumiyetini kaybetmesine neden olan yasak bilginin sembolü olarak, yani kötülük veya hırsın kişileşmiş hali, Havva'ya, prensese ve küçük kıza elma olarak sunulmuştur (Campbel, 2003). Gerçek dünyada ise elma, hasadıyla, şarabıyla ve şekeriyle tüketim dünyasının sembolü olarak serüvenine devam etmektedir. Elma üretiminde dünya üçüncüsü olan Türkiye, en fazla elma tüketenler arasında bulunmaktadır.

"Havvacık, elma toplayanlar arasında dünya yaşıtı Ayşe ile samimi olmaya ve ondan bilgiler almağa çalışıyordu. Ayşe, çok küçük yaşta iken Tanrı annesini cennetine almış. Babası üzüntüsünden içki düşkün olmuş. Her gün elma şarabından içe içe körkütük sarhoş dolaşıp çalışmadığı için kuru ekmeğe muhtaç kalmışlar. Bir gün okul dönüşü daha önlüğünü çıkaramadan babası, onu elinden tutup sürükleye sürükleye bu çiftliğe getirmiş; 'Eti sizin, kemiği benim. Kapınıza her işinizi göreceğim bir hizmetçi bırakıyorum. Karşılığında bana geçinebileceğim parayı verirsiniz tabii' diyerek." (Aştı, 2022: 97).

Elma ve sarhoşluk, Aristoteles 'iyi ve kötü insanın içindedir ve aklını kullanarak iyiyi seçme onun elindedir' der. Dolayısıyla Ayşe'nin babası kayıp sorunuyla baş etmede elmayı geçim kaynağı olarak kullanma yerine sarhoşluğunda gark olmayı seçmiştir (Warburton, 2011: 26-28).

"Ademcik de boş durmuyordu, ademler yatakhaneğinde, komşu yataktaki yaşıtı Mehmet'le samimiyet kurmaya çalışıyor, cennetten kovulan Âdem hakkında bazı sorular soruyordu. Her sorusuna gülerek cevap veren Mehmet, 'oğlum Havva'ya kanarak elmayı yiyen Âdem Babamızın saflığı, aynen biz erkelerde devam ediyor. Havva Anamızın cinliği de kızlarımızda, kadınlarımızda devam ediyor. Anlayacağın biz ademler, Havvaların oyuncağıyız.' Ademcik 'Tanrı katındaki hikâye burada da devam ediyor' diye düşündü..." (Aştı, 2022: 98).

Elmayla ilgili yazılan çizilen ve üretilen eserlerde insanın kadın cinsi daha çok yer almakta ve elma, kadınlık ve arzu nesnesi olarak kullanılmaktadır.

Elmaya kanan Havva ve Havva'ya kanan Âdem; geleneksel anlatı, Havva'yı suçlu ve baştan çıkarıcı olarak görür. Ama felsefi açıdan Havva, bilgiyi arzulayan kadındır. Havva bilmek ister; erkek yani Âdem ise onu izler. Elmanın neden yasak olduğunu bilmek ve anlamak isteyen, yani bilginin peşinde koşan Havva, ilk filozof olarak düşünülebilir. Feminist yoruma göre de Havva, yasak olanı anlamak ve hakkında bilgi sahibi olmak için emre karşı gelen ve ölümlü insan olarak cezalandırılan ilk kadındır.

Beauvoir İkinci Cins kitabında erkek bakış açısının bir kadının ne olduğunu tanımlamada

kadınlar ve toplum tarafından kabul gören bir tutum olduğunu ifade eder. Yine Beauvoir ‘kadınlar özgürdür ve ne olmak istediklerine-Havva’da olduğu gibi-kendileri karar verirler ’der. Camus’un ‘Sisifos’unun görevi gibi, Havva’nın eylemi de hem anlamsız hem de insancadır: Zira Havva itaat etmeyerek ve yasak meyve elmayı yiyerek insan olmuştur (Warburton, 2011:292-293).

Bu bölümde ele alınan anlatılar, elma motifinin günümüzde kadınla kurduğu simgesel ilişkinin, mitolojik ve dinsel kökenlerinden beslenerek toplumsal ve kültürel düzlemde yeniden üretildiğini göstermektedir. Aştı (2022)’nın öyküsünde elma; bir yandan gündelik yaşamın, emek ve tüketim dünyasının doğal bir unsuru olarak sunulurken, diğer yandan kadın bedeni, arzu, suç ve sorumluluk ekseninde anlam yüklenen bir metafora dönüşmektedir. Havvacık ve Ademcik’in gözlemleri aracılığıyla aktarılan kadın imgeleri, masumiyetle baştan çıkarıcılık arasında salınan geleneksel kadın algısının hâlen canlılığını koruduğunu ortaya koymaktadır. Elmanın kadınla özdeşleştirilmesi, özellikle Havva figürü üzerinden, bilgiyi arzulayan ve sınırları sorgulayan kadının tarihsel olarak suçlanmasına işaret etmektedir. Buna karşılık felsefi ve feminist okumalar, Havva’yı edilgen bir günah öznese değil, bilme ve seçme cesaretini gösteren ilk özne olarak yeniden konumlandırmaktadır. Bu bağlamda kadın, elma metaforu üzerinden hem toplumsal önyargıların taşıyıcısı hem de özgür iradenin ve insanlaşma sürecinin kurucu aktörü olarak okunabilir. Böylece elma, günümüzde de kadın kimliği etrafında şekillenen anlamlarıyla, mitolojik anlatıdan modern toplumsal eleştiriye uzanan sürekliliğini sürdürmektedir.

Elma ve bilim

“Alim, elmanın insanlık tarihinin başından beri ne kadar önemli ve özel olduğunu anlatmaya başladı. ‘Bilim insanı Newton, bir gün elma ağacının altında oturuyormuş, yere düşen elmayı görünce neden gökyüzüne değil de yere düşüyor? Diye düşünmüş, böylece yerin çekim gücü olduğunu bulmuş.’ Havvacık’ın yanında oturan Ayşe, dudak bükerek ‘Bana göre çekim gücü değil, Tanrı’nın gücü o. Havva Anamız yasak elmayı yiyince Tanrı, öyle kızmış öyle kızmış ki, göğün yedinci katından elmayı yeryüzüne fırlatmış, ’dedi...” (Aştı, 2022:100).

Westfall (1980), çalışmasında Newton’un 1726’da William Stukeley ile paylaştığı öyküsüne yer vermektedir; bu öyküdeki anekdotta Newton’un akşam yemeğinden sonra, hava sıcak olduğu için bahçeye çıktığı ve elma ağacının altında otururken ‘düşen bir elmanın neden yere düştüğünü’ düşünmeye başladığı bilgisine rastlanmaktadır. Westfall (1980), Bir başka deyişle, William Stukeley’nin aktardığı anlatıya dayanarak, Newton’un elma ağacının altında otururken düşen bir elmanın neden yere doğru hareket ettiğini sorgulamaya başladığını belirtmektedir. Westfall (1980), bu ünlü elma ağacının Woolsthorpe Malikânesinde varlığını sürdürmeye devam ettiğinden de söz eder. Tarihsel süreç içinde elmayı, insanlar tarafından çok sevilen ve bahçelerde en fazla yetiştirilen meyve ağacı olarak görmekteyiz. Doğa olaylarını düşünen ve sorgulayan bilim insanı Newton’un bahçesindeki elma ağacından yere düşen elma, yer çekimi teorisini geliştirmede özne rolü oynamıştır. Havva’da olduğu gibi merak uyandıran elma, bu sefer dünyada bilimsel bir gelişimin eylemini başlatmıştır.

Bu bölümde elma, mitolojik ve dinsel bağlamdan bilimsel düşüncenin doğuşuna uzanan anlam sürekliliği içinde ele alınmaktadır. Aştı (2022)’nın anlatısında Newton’un elması ile Havva’nın yasak elması yan yana getirilerek, insanlık tarihinin iki temel merak eşiği —bilme arzusu ve sorgulama edimi— ortak bir metafor üzerinden ilişkilendirilmektedir. Bilimsel anlatıda elma, doğa yasalarını anlamaya yönelik rasyonel sorgulamanın tetikleyicisi olarak konumlanırken; Ayşe’nin yorumu aracılığıyla bu sorgulama, ilahi irade ve kutsal düzenle açıklanan geleneksel inanç sistemiyle karşıtlık içinde sunulmaktadır. Böylece elma, bir yandan Isaac Newton’un yerçekimi kuramına giden düşünsel sürecin simgesi olurken, diğer yandan Tanrısal kudretin ve cezalandırıcı iradenin sembolü olarak yorumlanmaya devam etmektedir. Havva’nın merakı ile Newton’un merakı arasında kurulan bu paralellik, insanın bilgiye ulaşma arzusunun tarihsel, kültürel ve epistemolojik sürekliliğini ortaya koymaktadır. Elma, bu bağlamda, insanlığın hem mitolojik hem bilimsel serüveninde bilinmeyene yönelen düşüncenin sessiz ama kurucu öznesi olarak sonuç bölümünde yapılacak bütüncül değerlendirmeye güçlü bir zemin hazırlamaktadır.

Elmanın masal ve olaylardaki rolü

“Ayşe hüznün gölünde yüzen dertli babanın duyamayacağı bir sesle devam etti; ‘Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler masalındaki cadı, Pamuk Prensesi öldürmek için adeta ‘ye beni’ diyen kıpkırmızı zehirli bir elma ile kandırmıştı...Şu karşıda elmaları seçe seçe sepetine koyan Murat Amca’nın küçük kızı da Pamuk Prenses gibi bir elmaya kandı ve hayatından oldu. Havvacık meraklandı. ‘Murat Amca’nın kızı elmaya nasıl kandı? Anlamadım.’ Ayşe fısıldayarak ‘küçük kız, eve çok yakın bir parkta oynarken elinde kıpkırmızı bir elma şekeri ile bir adam yaklaşmış.’ Alim, hüznü havayı dağıtacağını umarak bilgiç bilgiç

‘Yani, âdem yanaşmış, ’dedi. Alim’in benzetmesi havada buz tuttu. Gözler, bir Ayşe’ye bir elma ağacının altında oturan adama kayıyordu. Ademcik, insan oğlunun cennetteki Adem’e benzetilmesinden huzursuz oldu. Alim’e dönerek ‘İnsanın erkek cinsi mi? demek istiyorsun?’ ...” (Aştı, 2022: 101).

Pamuk Prenses yedi cücelerin uyarılarına kulak asmamıştır. Pamuk Prensesin bütün uyarılara rağmen yasakları çiğnemesi üvey annesi tarafından zehirlenmesiyle son bulur (Şahin, 2014 :77). Elmanın parlak kırmızı yüzeyi, arzusun dışsal cazibesini temsil eder. Ancak içi zehirlidir. Dış görünüş ile iç gerçeklik arasında bir çelişki vardır. Pamuk Prenses ’in elmayı yemesi, kendi arzusuna yenik düşmesidir; merak, tatma isteği, yasak olanın cazibesi gibi. Freud’un görüşüne göre bu “kadının arzuyla yüzleşmesi” olarak yorumlanabilir: arzusun bilgisi tehlikelidir. Zehirli elma sonrası gelen “uyku”, bir varoluş duraklamasıdır. Bu durumda elma, insanın kendi ölümlülüğüyle yüzleşmesinin zorunlu sembolüdür: ancak ölümü tatmakla yaşamın anlamı doğar (Warburton, 2011:263-264; Balaban, 2019).

Pamuk Prenses masalındaki elma, Havva’nın yasak meyvesini temsil etmektedir. Kötü yürekli ve özsever (narsist) kraliçe, olgun ve kırmızı görünümülü bir elmayı, kesinlikle tatlı ve sulu olacağı bilgisine sahip Prenses’e sunar. Bu durumda, dış görünümüyle iyi ve tatlı düşünülen elma-cadının kötü niyetiyle-özünde zehirli olan ve prensesin felaketine getiren meyveye dönüşmüştür. Platon’a göre görünüşle gerçeklik arasında önemli bir fark vardır (Warburton, 2011:16). Görünümüyle olgun, tatlı ve sulu sanılan elma, gerçekte zehirli ve öldürücüdür. Cennet yasağını çiğneyen Havva ve Yedi Cücelerin yasaklarını çiğneyen Pamuk Prenses ’in, tatma ve bilme arzusu, ölümlü olma ve masumiyetin -saf bilginin-ölümünü getirmiştir.

” Zavallı adam bir elma ile küçük kızını kandıran, masumiyetini kirleten iblisi sokak sokak, dağ tepe aradı, aradı. Sonunda buldu. Onu öldürmek istedi. Tam kafasına nacak indirecekken içinden bir ses ‘Cana can mı? Kana kan mı? Öldürürsen küçük kızın geri gelecek mi?’ demiş. Şeytandan da kötü olan bu insanı ‘Canı veren de alan da Allah’tır. Bu dünyada senin cezanı adalet, öbür dünyada Allah verecektir ’diyerek jandarmaya teslim etti...Zavallı ana baba kızlarının acısını, elmanın ağdasında tatlandırıdılar. Pişirdikleri elma şekerlerini, her gün, ama her gün mahallenin çocuklarına sevgiyle dağıttılar. Çocukların sevinç ve neşeyle ısırıkları her elma şekerinde kızları, sanki cennetten onlara gülümsüyordu...” (Aştı, 2022:103).

‘İyi niyet, eylemin sonucundan değil, niyetinden doğar, ’diyen Kant’a göre; Küçük kız elmayı yerken kötü niyetin farkında değildir, dolayısıyla masumdur. Ama yine de cezayı çeker; burada ahlaki düzen değil, doğa yasası işler. Elma şekerine kanan çocuğun tecavüzü, öldürülmesi ve babanın içinde kötülüğü barındıran adamı adalete teslim etmesi örneği; ‘Doğada adalet yoktur, ama ahlakta vardır’ diyen Kant ve ‘iyi ya da kötü davranışı seçmek senin elindedir ’diyen Aristoteles’in görüşü ile açıklanabilir (Warburton, 2011:176-177, 26-28).

Küçük kızın yetişkin bir erkek tarafından elma şekeriyi kandırılıp tecavüz edilmesi ve öldürülmesi; Freud’un, ‘bilinçdışı arzular ve hatıralar hepimizde vardır. Gerçekte ne istediğimizi ve ne yapmak istediğimizi kendimizden saklarız. Bu düşüncelerden bazıları şiddet içerir, pek çoğu ise cinsel içeriklidir. Zihin onları bastırır’ görüşü ile açıklanabilir. Bu görüşe göre cani, Freud’un Oedipus kompleks tanımında olduğu gibi bilinçdışının derinliklerinden bilince çıkan ve engelleyemediği dürtüsel davranışını elma şekeriyi ile gerçekleştirmiştir (Warburton, 2011:262; Balaban, 2019).

“Havvacık, ‘elma, insanların dünyasında da iyiliği, kötülüğü temsil ediyor,’ diye düşünürken Ademcik ‘İyilik, kötülük, cennet, cehennem hepsi, ama hepsi Tanrı’nın yeryüzüne gönderdiği insanın içinde barınıyor, ’diye düşündü. Ne demişti koruyucu Melek ’tercih insanın elinde.’ İyi düşününce melek yönü, kötü düşününce şeytani yönü baskın çıkıyordu. Anlaşılan o ki; Âdem ve Havva’yı cennetten eden elma, Dünya yaşamının tam ortasına düşmüştü. Elma yerin çekiminde, insanlar elmanın çekiminde yaşayıp gidiyorlardı. Tanrının buyruğuna karşı gelen, cennetten kovulan ve yeryüzüne ölümlü insan olarak inen Melek Âdem ve Melek Havva’dan çoğalan insanlar, yeniden cenneti hak edebilmek ve şeytana uymamak için çırpınıp duruyorlardı. ...” (Aştı, 2022:104-105).

Bu bölümde elma motifi, masal anlatılarından gerçek hayattaki trajik olaylara uzanan bir süreklilik içinde ele alınarak, iyilik-kötülük, masumiyet-suç ve arzu-sorumluluk karşıtlıklarının simgesel taşıyıcısı olarak konumlandırılmaktadır. Aştı (2022)’nın öyküsünde Pamuk Prenses anlatısı ile küçük kızın yaşadığı gerçek trajedi yan yana getirilerek, elmanın cazibesi ile ardındaki tehlike arasındaki gerilim görünür kılınmaktadır. Parlak ve tatlı görünümüyle arzuyu temsil eden elma hem masalda hem de gerçeklikte, yasak olanı tatma isteğinin ağır bedellerini sembolize etmektedir. Bu bağlamda elma, yalnızca bireysel bir yanılgının değil, insan doğasında var olan merakın, dürtüsellüğün ve bastırılmış arzuların

tetikleyicisi olarak okunmaktadır. Felsefi ve psikoanalitik yaklaşımlar, masum öznenin niyetinden bağımsız olarak doğa yasalarının ve toplumsal gerçekliğin işleyişine dikkat çekerken; Kantçı ahlak anlayışı ve Aristotelesçi etik, sorumluluğun failin seçimiyle ilişkisini vurgulamaktadır. Bölümün sonunda Ademcik ve Havvacık'ın içsel sorgulamaları, iyilik ve kötülüğün dışsal bir nesnede değil, insanın kendi içinde yer aldığı düşüncesini pekiştirmektedir. Böylece elma, masallardan yaşama taşınan anlamlarıyla, insanın varoluşsal sınavının merkezinde yer alan evrensel bir metafor olarak sonuç bölümünde yapılacak bütüncül değerlendirmeye kavramsal bir derinlik kazandırmaktadır.

Sonuç

Bu çalışma, elma motifini mitolojik, dinsel, edebî, felsefi ve bilimsel bağlamlarıyla ele alarak; onu insanlık tarihinin düşünsel sürekliliğini taşıyan çok katmanlı bir metafor olarak değerlendirmektedir. Âdem ile Havva anlatısından Pamuk Prenses masalına, Aştı (2022)'nin çağdaş öyküsünden bilim tarihine uzanan bu izlek, elmanın yalnızca yasak ya da günahın simgesi olmadığını; bilme arzusu, özgür irade, ahlaki sorumluluk ve bilimsel merakla doğrudan ilişkili bir anlam alanı sunduğunu ortaya koymaktadır.

İlk bölümde ele alınan kutsal metinler ve mitolojik anlatılar, yasak meyvenin halk inanışlarında büyük ölçüde “elma” olarak kodlandığını göstermektedir. Aştı (2022)'nin öyküsünde elmanın ölümlülükle ilişkilendirilmesi, insanın Tanrısal düzenden kopuşunu değil; bilinç kazanma sürecini vurgulayan felsefi bir yorum alanı açmaktadır. Bu bağlamda elma, masumiyetin kaybı kadar, insanlaşmanın başlangıcı olarak da okunmaktadır. İnsan, elmayı tattığı anda “bilmeden mutlu” bir varlık olmaktan çıkarak, “bilen ve sorumluluk taşıyan” bir özneye dönüşmektedir.

İkinci bölümde elma ile kadın arasında kurulan ilişki, özellikle Havva figürü üzerinden tarihsel ve toplumsal cinsiyet bağlamında tartışılmıştır. Geleneksel anlatılarda Havva'nın baştan çıkarıcı ve suçlu olarak konumlandırılması, bilginin kadınla özdeşleştirilerek cezalandırılmasının kültürel bir yansımasıdır. Ancak felsefi ve feminist okumalar, Havva'yı edilgen bir günah öznesi değil; yasak olanı anlamaya çalışan, seçme cesareti gösteren ilk özne olarak yeniden konumlandırmaktadır. Bu yönüyle Havva, bilgi arzusunun ve özgürlüğün bedelini üstlenen ilk insan olarak değerlendirilmektedir.

Üçüncü bölümde elma metaforu, mitolojik bağlamdan bilimsel düşünceye taşınmıştır. Havva'nın yasak elması ile Isaac Newton'un düşen elması arasında kurulan paralellik, insanın bilinmeyene yönelen merakının tarihsel sürekliliğini ortaya koymaktadır. Elma, birinde Tanrısal yasağın ihlali olarak görülürken, diğesinde doğa yasalarının keşfine giden düşünsel sürecin tetikleyicisi olmuştur. Bu karşıtlık, bilginin kimi zaman günah, kimi zaman ilerleme olarak kodlanmasının kültürel bağlamlara göre değiştiğini göstermektedir.

Dördüncü bölümde masal ve gerçek yaşam anlatıları üzerinden elmanın ahlaki boyutu tartışılmıştır. Pamuk Prenses masalında zehirli elma ile kandırılan prenses ile elma şekeriyle kandırılan küçük kız anlatısı, elmanın ortak bilinçaltında “aldatma” ve “yasak olanın cazibesi” arketipiyle yer ettiğini göstermektedir. Bu bağlamda elma, dış görünüş ile iç gerçeklik arasındaki çatışmayı temsil ederken; masumiyet, arzu ve sorumluluk arasındaki etik gerilimi görünür kılmaktadır. Kantçı ahlak anlayışı, niyet ile sonuç arasındaki farkı vurgularken; Aristotelesçi etik ve psikoanalitik yorumlar, insanın seçimleri ve bastırılmış dürtüleri üzerinden bu trajedileri açıklamaya imkân tanımaktadır.

Varoluşçu perspektiften bakıldığında elma; varlık, ölüm ve yeniden doğuşun sembolüdür. Elmanın yenmesiyle insan ölümlü hâle gelir; ancak bu ölümlülük bir ceza değil, bilincin bedelidir. Ölümü bilmek, yaşamı anlamlandırmanın ön koşuludur. Bu nedenle elma, insanın kendi sınırlılığıyla yüzleşmesinin kaçınılmaz simgesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak Havva'nın elması, Newton'un elması, Pamuk Prenses'in elması ve küçük kızın elması; bağlamları farklı olsa da ortak bir anlam düzleminde birleşmektedir. Elma her durumda insanın merakı, arzusu ve bilme isteğiyle yüzleşmesinin kaçınılmaz bedelini temsil etmektedir. Bu makale, elmayı mit-kadın-bilgi-ahlak-bilim ekseninde bütüncül bir metafor olarak ele alarak, edebî bir metinden hareketle insanlık anlatılarına disiplinler arası bir okuma sunmaktadır. Elma ne yalnızca bir günahın ne de bir tesadüfün simgesidir; insanın sorgulayan, yanılan ve sorumluluk alan bir varlık oluşunun merkezinde yer alan evrensel bir düşünce metaforudur. Bu çalışma, elma metaforunu yalnızca sembolik bir motif olarak değil, insanın epistemolojik ve etik dönüşümünü açıklayan kurucu bir kavram olarak ele alması bakımından literatüre katkı sunmaktadır.

Kaynaklar

- Aştı, N. Ö. (2022). Âdem ile Havva'nın izinden. Bugünden yarına hikâyeler (86–105). İstanbul: Cinius Yayınları.
- Balaban, T. (2019). Âdem ile Havva ve yasak meyve arketipi: Metinler arasılık bağlamında tabunun anlatıda izdüşümü. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi (SUTAD), (47), 175–195.
- Campbell, J. (2003). Kahramanın sonsuz yolculuğu (S. Göktürk, Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Cirlot, J. E. (2002). *A Dictionary of Symbols*. London: Routledge.
- Daşdemir, Ö. (2020). Kutsal kitaplardaki yasak ağaç hikâyesinin görece yeni bir versiyonu üzerine. Journal of Turkish Research Institute, (69), 329–338.
- Eliade, M. (1992). Kutsal ve dindışı (M. A. Kılıçbay, Çev.). İstanbul: Gece Yayınları.
- Şahin, D. D. (2014). Grimm masallarında kadın figürü (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Warburton, N. (2011). Felsefenin kısa tarihi (G. Ateşoğlu, Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Westfall, R. S. (1980). *Never at rest: A biography of Isaac Newton*. Cambridge University Press.